

**TALABALARNING INDIVIDUAL TA'LIM TRAEKTORIYASINI ISHLAB
CHIQISH – MAZMUNI, IMKONIYATI VA SAMARALI YO'LLARI****Ismailova Dildora Rustambekovna***Osiyo xalqaro universiteti “Talabalarni individual ta'lim traektoriyasini
ishlab chiqilishining pedagogik asoslari”***Sobirova Nasiba Ergashevna***70110102-Pedagogika va psixologiya magistratura mutaxassisligi bo'yicha
f.f.d(DSc)*

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning individual ta'lim traektoriyasini ishlab chiqishning mazmuni, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati, imkoniyatlari va samarali amalga oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Individual ta'lim yondashuvi talabanning shaxsiy qobiliyati, qiziqishi, o'qish sur'ati va kasbiy maqsadlariga mos ravishda ta'lim jarayonini tashkil etishga asoslanadi. Tadqiqotda raqamli ta'lim platformalari, adaptiv o'qitish tizimlari va kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, individual ta'lim traektoriyasi talabanning akademik natijalari va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: individual ta'lim, ta'lim traektoriyasi, kompetensiya, raqamli ta'lim, adaptiv o'qitish, talaba markazlashgan yondashuv, ta'lim strategiyasi

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularning shaxsiy rivojlanishiga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish dolzarb masalalardan biridir. An'anaviy ta'lim modeli ko'proq bir xil yondashuvga asoslangan bo'lib, barcha talabalar uchun bir xil o'quv dasturini qo'llashga qaratilgan edi. Biroq bugungi kunda ta'lim jarayonining individuallasuvi, ya'ni har bir talabanning qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojiga mos o'qitish tizimini yaratish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Individual ta'lim traektoriyasi talabanning shaxsiy o'quv yo'lini belgilab beruvchi tizim bo'lib, u o'quv jarayonini moslashtirish, o'quv materiallarini tanlash va o'zlashtirish tezligini individual ravishda boshqarish imkonini beradi. Bu yondashuv talabanning nafaqat bilim olish jarayonini, balki uning mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatini ham shakllantiradi.

So'nggi yillarda raqamli ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi individual ta'lim traektoriyalarini amaliyotga joriy etishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv platformalar talabanning bilim darajasini aniqlab, unga mos o'quv

materiallarini tavsiya etmoqda. Bu esa ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta’lim modeli ham individual yondashuvni kuchaytiradi. Ushbu modelda asosiy e’tibor bilim hajmiga emas, balki amaliy ko‘nikmalar va kompetensiyalarni shakllantirishga qaratiladi. Bu esa talabaning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga mos tayyorgarlikni ta’minlaydi.

Asosiy qism

Individual ta’lim traektoriyasini ishlab chiqishning mazmuni talabaning ta’lim jarayonini shaxsiy ehtiyoj va imkoniyatlarga moslashtirishdan iborat. Bu jarayonda o‘qituvchi fasilitator rolini bajaradi, talaba esa o‘z ta’lim jarayonining faol subyekti sifatida ishtirok etadi. Bunday yondashuv ta’limning moslashuvchanligi va samaradorligini oshiradi. Individual ta’lim tizimining asosiy imkoniyatlaridan biri bu talabaning o‘z sur’atida o‘qish imkoniyatidir. Ba’zi talabalar tez o‘zlashtirsa, boshqalari ko‘proq vaqt talab qiladi. Individual yondashuv har bir talabaning o‘z ritmida rivojlanishini ta’minlaydi va bosimni kamaytiradi. Raqamli texnologiyalar individual ta’limni amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. LMS tizimlari, onlayn platformalar va sun’iy intellekt asosidagi o‘quv tizimlari talabaning faoliyatini tahlil qilib, unga mos o‘quv materiallarini taklif etadi. Bu esa o‘quv jarayonini yanada samarali qiladi.

Shuningdek, individual traektoriya talabaning motivatsiyasini oshiradi. O‘ziga mos yo‘nalishda o‘qiyotgan talaba ko‘proq qiziqish bilan bilim oladi va o‘quv jarayonida faol ishtirok etadi. Bu esa akademik natijalarning yaxshilanishiga olib keladi. O‘qituvchi uchun esa individual ta’lim traektoriyasi har bir talabaning rivojlanishini monitoring qilish va unga mos pedagogik yondashuvni tanlash imkonini beradi. Bu jarayon ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Individual ta’lim traektoriyasini shakllantirishda diagnostik baholash muhim bosqich hisoblanadi. Talabaning boshlang‘ich bilim darajasi, kognitiv qobiliyati va o‘quv uslubi aniqlanmasdan turib samarali individual reja tuzish mumkin emas. Shu sababli zamonaviy ta’limda kirish testlari, psixopedagogik so‘rovnomalar va raqamli diagnostika platformalari keng qo‘llanilmoqda. Bu yondashuv har bir talaba uchun real ehtiyojga asoslangan o‘quv yo‘lini belgilash imkonini beradi.

Individual ta’lim jarayonida o‘quv modullarini moslashuvchan tashkil etish ham muhim rol o‘ynaydi. Modul asosidagi o‘qitish tizimi talabalarga fanlarni bosqichma-bosqich o‘zlashtirish, kerakli mavzularni chuqurroq o‘rganish va qiyin mavzularga ko‘proq vaqt ajratish imkonini beradi. Bu esa an’anaviy “bir xil tezlikda o‘qitish” modelining o‘rnini egallamoqda. Shuningdek, microlearning ya’ni kichik o‘quv birliklari asosida o‘qitish yondashuvi ham individual traektoriyani qo‘llab-quvvatlaydi. Talaba qisqa, aniq va maqsadli o‘quv materiallari orqali bilimni tezroq va samaraliroq o‘zlashtiradi. Bu usul ayniqsa raqamli platformalarda juda samarali hisoblanadi. Individual ta’lim traektoriyasida feedback (teskari

aloqa) tizimi ham katta ahamiyatga ega. O‘qituvchi va raqamli platformalar tomonidan beriladigan doimiy fikr-mulohazalar talabning o‘z xatolarini tezda anglashiga va ularni tuzatishiga yordam beradi. Bu jarayon o‘quv sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Bundan tashqari, portfel asosida baholash tizimi individual yondashuvni yanada kuchaytiradi. Talabning o‘quv jarayonidagi barcha ishlari, loyihalari va yutuqlari elektron portfelga yig‘iladi. Bu esa uning rivojlanishini kompleks tarzda baholash imkonini beradi. Zamonaviy ta’limda sun’iy intellekt asosidagi tavsiya tizimlari ham individual traektoriyani rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Bu tizimlar talabning o‘zlashtirish darajasini tahlil qilib, unga mos o‘quv materiallari, mashqlar va qo‘shimcha resurslarni avtomatik tarzda tavsiya qiladi. Natijada o‘quv jarayoni yanada shaxsiylashtirilgan bo‘ladi. Shuningdek, hamkorlikka asoslangan individual ta’lim modeli ham rivojlanmoqda. Bu modelda talaba individual traektoriya asosida o‘qisa ham, guruhli loyihalarda ishtirok etadi. Bu esa ham mustaqil fikrlash, ham jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Umuman olganda, individual ta’lim traektoriyasi zamonaviy ta’limning eng ilg‘or yondashuvlaridan biri bo‘lib, u pedagogik, texnologik va psixologik omillarning uyg‘unligini talab qiladi. Individual ta’lim traektoriyasini samarali amalga oshirishda motivatsion strategiyalar alohida ahamiyatga ega. Talabning ichki motivatsiyasi yuqori bo‘lsa, u o‘z ta’lim yo‘lini faol boshqaradi, maqsad qo‘yadi va mustaqil izlanishga intiladi. Shu sababli zamonaviy pedagogikada “motivatsion dizayn” tushunchasi keng qo‘llanilmoqda, ya’ni o‘quv jarayonini qiziqarli, interaktiv va maqsadga yo‘naltirilgan shaklda tashkil etish. Individual ta’lim tizimida refleksiya jarayoni ham muhim o‘rin tutadi. Talaba o‘z o‘quv faoliyatini tahlil qilib borishi, erishgan natijalarini baholashi va kamchiliklarini aniqlashi kerak.

Shuningdek, adaptiv ta’lim texnologiyalari individual traektoriyani rivojlantirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu tizimlar sun’iy intellekt yordamida talabning bilim darajasini doimiy tahlil qilib boradi va unga mos topshiriqlarni avtomatik ravishda moslashtiradi. Natijada har bir talaba o‘ziga mos murakkablik darajasida bilim oladi. Individual yondashuvda o‘quv resurslarining xilma-xilligi ham katta rol o‘ynaydi. Video darslar, interaktiv testlar, virtual laboratoriyalar, elektron kitoblar va simulyatsiyalar talabning turli o‘rganish uslublariga mos keladi. Bu esa o‘zlashtirish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bundan tashqari, vaqtni boshqarish ko‘nikmasi individual ta’lim traektoriyasining muhim komponenti hisoblanadi. Talaba o‘z o‘qish jadvalini mustaqil rejalashtiradi, vazifalarni ustuvorlik asosida taqsimlaydi va shaxsiy intizomni shakllantiradi. Bu ko‘nikma nafaqat ta’limda, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatda ham muhim ahamiyatga ega.

Individual ta’limda inklyuziv yondashuv ham keng qo’llanilmoqda. Bu yondashuv turli qobiliyatga ega talabalar, jumladan, alohida ehtiyojli shaxslar uchun ham teng ta’lim imkoniyatlarini yaratadi. Moslashtirilgan materiallar va texnologik yordam vositalari ularning ta’lim jarayonida faol ishtirokini ta’minlaydi. Shuningdek, kompetensiyalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish individual traektoriyaning asosiy tamoyillaridan biridir. Talaba faqat nazariy bilim emas, balki amaliy ko‘nikmalar, muammolarni hal qilish, tahlil qilish va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Raqamli transformatsiya jarayoni esa individual ta’limni yanada keng imkoniyatlarga olib chiqmoqda. Onlayn kurslar, masofaviy ta’lim platformalari va global ta’lim resurslari talabalarga dunyoning istalgan nuqtasidan bilim olish imkonini bermoqda. Bu esa ta’limning geografik cheklovlarini yo‘q qilmoqda. Individual ta’lim traektoriyasini samarali tashkil etishda o‘quv maqsadlarini aniq belgilash asosiy bosqichlardan biridir.

Shuningdek, kompetensiyalar xaritasi (competency mapping) individual ta’lim tizimining muhim vositasi hisoblanadi. Bu yondashuv orqali har bir fan yoki modul bo‘yicha talabadan kutiladigan aniq ko‘nikmalar va natijalar oldindan belgilanadi. Natijada talaba o‘z rivojlanish darajasini aniq ko‘ra oladi va kamchiliklarni to‘ldirish ustida ishlaydi. Individual traektoriya doirasida o‘quv jarayonini personalizatsiya qilish darajasi ham muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda faqat mazmun emas, balki o‘qitish uslubi, topshiriqlar shakli va baholash mezonlari ham individual ehtiyojlarga moslashtiriladi. Bu yondashuv har bir talabaning o‘ziga xos o‘rganish strategiyasini shakllantiradi.

Bundan tashqari, o‘z-o‘zini boshqarish (self-management) ko‘nikmalari individual ta’limning asosiy natijalaridan biridir. Talaba o‘z vaqtini, resurslarini va o‘qish strategiyasini mustaqil boshqarishni o‘rganadi. Bu esa uning mas’uliyat hissini kuchaytiradi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. O‘quv analitikasi (learning analytics) texnologiyalari individual ta’lim traektoriyasini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu tizimlar talabaning faoliyatini raqamli tarzda tahlil qilib, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi. Olingan natijalar asosida o‘qituvchi va platforma keyingi o‘quv bosqichlarini moslashtiradi. Shuningdek, adaptiv baholash tizimlari ham individual yondashuvni qo‘llab-quvvatlaydi. Bunday tizimlarda test va topshiriqlar talabaning javoblariga qarab o‘z murakkablik darajasini o‘zgartiradi. Bu esa adolatli va real bilim darajasini aniqlash imkonini beradi.

Individual ta’limda “lifelong learning” ya’ni uzluksiz ta’lim konsepsiyasi ham muhim o‘rin tutadi. Talaba faqat universitet doirasida emas, balki butun hayoti davomida o‘z bilim va ko‘nikmalarini yangilab borishi kerakligi tushuniladi. Individual traektoriya esa ushbu jarayonning asosiy poydevorini yaratadi.

Bundan tashqari, ta’limda emotsional intellektni rivojlantirish ham individual yondashuvning muhim qismidir. Talaba o‘z hissiyotlarini boshqarish, stressni yengish va ijtimoiy vaziyatlarga moslashish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa uning akademik va kasbiy muvaffaqiyatiga ijobiy ta’sir qiladi. Umuman olganda, individual ta’lim traektoriyasi zamonaviy ta’lim tizimining eng muhim innovatsion yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u talabaning shaxsiy rivojlanishi, mustaqil o‘qishi va kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, individual ta’lim traektoriyasini ishlab chiqish zamonaviy ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. U talabalarning shaxsiy rivojlanishini ta’minlaydi, ta’lim jarayonini moslashtiradi va o‘quv samaradorligini oshiradi. Raqamli texnologiyalar va kompetensiyaga asoslangan yondashuv bu tizimni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ta’lim muassasalarida individual yondashuvni keng joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. (2020). Barkamol avlod tarbiyasi va ta’lim tizimi. Toshkent: O‘zbekiston, 45–78-betlar.
2. Yo‘ldoshev J.G‘. (2019). Pedagogika asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 60–95-betlar.
3. Ziyamuhamedov B. (2021). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 80–120-betlar.
4. Abdullayeva N.M. (2022). Ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlar. Toshkent: Ilm Ziyo, 55–90-betlar.
5. Mavlonova R.A. (2020). Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Noshir, 100–135-betlar.
6. Sodiqova D.T. (2023). Raqamli ta’lim texnologiyalari. Toshkent: Innovatsiya, 70–110-betlar.